MEDIUM AEVUM

УДК [94 (477: 438): 347.167]“13”

JOHANN DE LADIMIRIA: ДО ПРОБЛЕМИ ЕТНІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ КАПЕЛАНА СІЛЕЗЬКОГО КНЯЗЯ ГЕНРІХА VI ДОБРОГО

Мирослав ВОЛОЩУК
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,
Центр медієвістичних студій,
вул. Т. Шевченка 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: myrkomyrko79@gmail.com
Ілля ПАРШИН
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії середніх віків та візантиністики
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна
DOI gal.31.50-63

Стаття присвячена постаті капелана, нотаря, кантора та особистого духівника вроцлавського князя Генріха VI Доброго – Іоаннові de Ladimiria. На основі різнопланового за походженням джерельного матеріалу автори прослідкували основні віхи його біографії terminus post quem 1320 – terminus ante quem 1349, дійшовши висновку про належність чоловіка до адептів латинського обряду (німців, сілезців) волинського Володимира. Завдяки невідомому за тривалістю проживанню в одній зі столиць династії Романовичів, Іоанн, згодом переїхавши в землі Пястів закріпив за собою радше німецький взірець окреслень – de Ladimiria, певну ознаку дитячих і юнацьких сентиментів за “малою батьківщиною”. Предикат чоловіка не корелюється зі схожими за звучанням, втім відмінними по суті населеними пунктами Сілезії, наприклад Любомеж чи Люджмєж. Іоанн впродовж свого служіння належав до симпатиків німецького кліру Вроцлава, не боявся увійти у відкритий конфлікт з польським єпископатом, що також може додатково вказувати на його етнічне коріння. Останні роки життя Іоанн de Ladimiria провів у Кракові, де, мабуть, і помер.

Ключові слова: *Іоанн de Ladimiria, Генріх VI Добрий, папа Іоанн XXII, єпископ Нанкер, династія Пястів, династія Люксембуртів, Вроцлав, міщанство, німецька громада.*

Сторінки вітчизняної історії XIV ст. належать до одних із найскладніших, адже, на перший погляд, менше покриті джерелами, на відміну від попередньої епохи. Ця *terra incognita* частково відкривається історикам із використанням усього наявного багажу методів історико-антропологічного напряму, в центрі якого – *людина* у притаманному їй багатоманітті. Вивчення біограм та біографій окремих, пов’язаних із володіннями умовної династії Рюриковичів[1] постатей дозволяє стереоскопічно охопити не тільки сторінки політичної історії цього краю, а й тонкощі досі погано вивченого міжконфесійного, культурного діалогу із латинським Заходом, цивілізаційного взаємопроникнення. Зовсім інакше тоді уявляються й міжсоціальні та міжетнічні відносини.

Парадоксально, але про окремих представників духівництва, що мешкали та творили на землях, підконтрольних нащадкам короля Русі Данила Романовича (1200/1201–1264) у XIV ст., у наукових виданнях інформації надзвичайно мало. Як правило, йдеться лише про короткі нотатки вищих архієреїв, імена яких збереглися у кількох грамотах або літописних уривках.

[1] Застосовуємо у даному випадку термін “умовна династія Рюриковичів” з огляду на відсутність щонайменше до XV–XVI ст. в середовищі цієї династії будь-яких апеляцій щодо походження від Рюрика. Дмитриева Р. П. Сказание о князьях владимирских. Москва ; Ленинград : АН СССР, 1955. С. 159–166. Лурье Я. С. Литература XVI в. *История русской литературы X–XVII вв. : учебное пособие для студентов педагогических институтов* / под ред. Д. С. Лихачева. Москва : Просвещение, 1979. С. 287–289).

Разом з тим, маловивченими залишаються згадки про окремих представників кліру, які в силу різних причин досягали високих посад у володіннях сусідніх королівству Русі династій.

Зокрема, на цьому тлі особливої уваги заслуговує портрет відомого впродовж 15-ти років при дворі сілезького князя Генріха VI Доброго (1294–1335) церковного управлінця, каноніка, писаря та співака, занотованого в актових документах під іменем *Johann* (*Johannes*) *de Ladimiria*. Відверто "володимирський" предикат чоловіка дозволяє серйозно замислитися над його етнічним походженням, тим паче, що вчені досі не ушанували цього церковного вельможу належною увагою.

Діяльність Іоанна *de Ladimiria* тим більш приваблива, оскільки у джерелах він згадується 30 разів, що сміливо дозволяє відтворити менш-більш цілісний портрет "піддослідного", чого не можна зробити у більшості випадків, коли йдеться як про вінценосних, так і не вінценосних руських поселенців у землях П'ястів[2].

Більшість відомостей про вроцлавського каноніка опубліковано у реґестах грамот XIV ст., виданих при вроцлавському дворі[3], більшість з яких досі немає розлогого коментованого перевидання. Деталі його листування з римськими папами, зокрема Іоанном XXII (1249–1334), оприлюднені в матеріалах ватиканського архіву, підготовлених до друку Августином Тайнером[4], Ладіславом Кліцманом[5] та Іоанном Пташніком[6]. Важливими для такого типу антропологічних студій є й спорадичні згадки про нього у дипломатичному матеріалі володарів Мазовії[7] та Бранденбурга[8].

Спеціальні дослідження біографії Іоанна *de Ladimiria* в історіографії не проводилися, хоча він був найтісніше пов'язаний з особами, які отримали власні більші чи менші за обсягом

---

[2] Комплексні студії у цьому напрямі практично не велися. Окрім єдиної біографії, присвяченої краківсько-сандомирській княгині Ґримиславі (Zabłocki W. Grzymysława Ingwarówna, księżna krakowsko-sandomierska. Kraków : Universitas, 2012. 181 s.), решта руських княгинь ушановані хіба увагою на сторінках спеціальних статей або коротких повідомлень. Див. наприклад: Пчелов Е. В. Польская княгиня Мария Добронега Владимировна. *Восточная Европа в древности и средневековье. Древняя Русь в системе этнополитических и культурных связей. Чтения памяти члена-корреспондента АН СССР Владимира Терентьевича Пашуто, Москва, 18–20 апреля 1994 г. : тезисы докладов.* Москва, 1994. С. 32–33; Pakulski J. Zaginiona pieczęć księżnej mazowieckiej Perejasławy z 1276 r. a trzynastowieczne Sigilla księżnych Polski dzielnicowej, *Nihil superfluum esse. Studium z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesor Jadwidze Krzyżanowskiej* / pod red. J. Strzelczyka i J. Dobosza. Poznań : Instytut Historii UAM, 2000. S. 247–262; Okraszewska I. Agafia (1191/1196–1247), księżna mazowiecka, krakowska i łęczycka, *Niebem i sercem okryta. Studia historyczne dedykowane dr. Jolancie Malinowskiej* / red. M. Malinowski. Toruń : Wyd-wo Adam Marszałek, 2002. S. 67–78; та ін. Серед найбільш знакових студій про невінценосних русинів на службі П'ястів – дослідження біографії Дмитра з Гораю, представника гербу Корчак: Myśliński K. Dzieje kariery politycznej w średniowiecznej Polsce. Dymitr z Goraja (1340–1400). Lublin : Wyd-wo Lubelskie, 1981. 284 s.

[3] Codex diplomaticus Silesiae (далі – CDSil) / ed. W. Wattenbach. Breslau : Jozef Max & Komp., 1862. T. 5. 342 s.; CDSil / hrsg von Vereine für Geschichte und Alterthum Schlesiens. Breslau : E. Morgensterns Buchhandlung (E. Wohlfahrt), 1898. T. 18. 391 s.; CDSil / hrsg. von C. Grünhagen und K. Wutke. Breslau : E. Wohlfath's Buchhandlung, 1903. T. 22. 281 s.; CDSil / hrsg. von K. Wudke. Breslau : Im Kommissionsverlag von Ferdinand Hirt, 1923. T. 29. 255 s.; CDSil / hrsg. von K. Wudke und E. Randt. Breslau : Im Kommissionsverlag von Ferdinand Hirt, 1930. T. 30. 106 s.

[4] Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia (далі – VMPL) / ed. A. Theiner. Romae, 1860. T. 1. 788 s.

[5] Acta Clementis VI. pontificis Romani 1342–1352 / opera L. Klicman. Pragae : Typis Gregerianis, 1903. 957 s.

[6] Monumenta Poloniae Vaticana (далі – MPV) / ed. J. Ptaśnik. Cracoviae : Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1913. T. 1. V. 1 : Acta camerae Apostolicae 1207–1344. 502 s.; MPV / ed. J. Ptaśnik. Cracoviae : Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1913. T. 2. V. 2 : Acta camerae Apostolicae 1344–1374. 585 s.; MPV / ed. J. Ptaśnik. Cracoviae : Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1913. T. 3. (1202–1366). 572 s.

[7] Codex diplomaticus Masoviae novus : in 3 t. (далі – CDM) / ed. I. Sułkowska-Kuraś et St. Kuraś. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Zakład narodowy imienia Ossolińskich ; PAN, 1989. P. 2 (1248–1355). 413 s.

[8] Codex diplomaticus Brandenburgensis (далі – CDB) / ed. A. F. Riedel. Berlin : F.H. Morin Verlag, 1862. T. 22. 508 p.

біографічні нариси – князь Генріх VI[9], краківський і вроцлавський єпископ Нанкер (б. 1270–1341)[10] чи папа Іоанн XXII[11]. Добре вивчена й історія соборної церкви Св. Хреста та Св. Варфоломія у Вроцлаві[12], де служив канонік Іоанн, та й зрештою на загал міська історія XIV ст.[13], тогочасний патриціат Вроцлава[14] чи його окремі етнічні групи[15]. Безперечно помічними в даному дослідженні стали деякі деталі церковного життя Сілезії XIV ст., проаналізовані Ромуальдом Качмареком[16], а також глибокі генеалогічні студії матримоніальних зв'язків П'ястів із Рюриковичами Казімежа Яшінського[17], Даріуша Домбровського[18] та Леонтія Войтовича[19]. Окремі питання руських поселенців у Сілезії, Богемії і Моравії коротко висвітлив Мирослав Волощук, підсумувавши, що проблем, пов'язаних з перебуванням русинів у землях сілезьких П'ястів і Пшемислідів чимало, і тема залишається маловивченою[20].

Сілезія (*Silesia*), добре відома з IX ст. історична земля, до початку XIV ст. так чи інакше залишалася об'єктом завзятого протистояння кількох навколишніх династій, перевагу в якому упродовж XI–XIV ст. здобули польські П'ясти. Транзитне розташування краю, сусідство з німецькими теренами та високий рівень урбанізації швидко призвів не тільки до залюднення міст, а й їх швидшого переходу на самоврядування, поступового формування поліетнічного тла, з чим мусіли рахуватися й місцеві князі. Вже з кінця XIII ст. деякі з них, навіть перебуваючи у династичному єднанні з володарями щойно посталого Польського королівства (*Regnum Poloniae*), все ж впевнено "дрейфували" під політичний вплив чеських королів[21]. Зокрема удільні цєшинський та опольський П'ясти вже 1291 р. стали васалами Пшемислідів[22]. Безперечно на такі рішення впливало оточення вінценосних осіб, до якого входило немало іноземців. Вроцлавський князь Генріх VI на цьому тлі не виглядав осібно, однак походження одного з наближених до нього духівників – досі під питанням. Найбільше додає інтриги його предикат *de Ladimiria*.

Характер, хронологія та географія звісток.

Хронологія нотування Іоанна *de Ladimiria* у джерелах обіймає 1320–1349 рр., з яких 15 років, впродовж 1320–1335 рр. він був нерозривно пов'язаний із вроцлавським князем. Вперше Іоанн з'являється 13 лютого 1320 р. в одному з актів Генріха VI у переліку свідків[23]. У грамоті від 10 червня того ж року він фігурує з титулом князівського нотаріуса, канцлера, придворної особи, яка стежила за правильною фіксацією положень документа та видачу його адресатові

---

[9] Menzel Josef J. Heinrich VI, *Neue Deutsche Biographie*. Berlin : Duncker & Humblot, 1969. Bd. 8. S. 397–398.
[10] Silnicki T. Biskup Nankier. Warszawa : Pax, 1953. 131 s.
[11] Nold P. Pope John XXII and his Franciscan Cardinal: Bertrand de la Tour and the Apostolic Poverty Controversy. New York : Clarendon Press / Oxford University Press, 2003. 212 p.
[12] Kuchendorf C. Das Breslauer Kreuzstift in seiner persönlichen Zusammensetzung von den Gründung (1238) bis 1456. Breslau : Franke, 1937. 148 s.
[13] Buśko C., Goliński M., Kaczmarek M., Ziątkowski L. Historia Wrocławia : w 3 t. Wrocław : Wyd-wo Dolnośląskie, 2001. T. 1 : Od pradziejów do końca czasów habsburskich. 320 s.
[14] Pfeiffer G. Das Breslauer Patriziat im Mittelalter. Breslau : Tremendt & Granier, 1929. 411 s.
[15] Konczewska M., Piekalski J. Problem lokalizacji średniowiecznej osady Walonów we Wrocławiu w świetle ostatnich badań archeologicznych, *Śląskie sprawozdania archeologiczne*. 2008. T. 50. S. 241–258.
[16] Kaczmarek R. Kolegiata Krzyża Świętego we Wrocławiu jako fundacja Henryka IV Probusa. Impuls i następstwa – świadectwa ikonograficzne. *Śląsk w czasach Henryka IV Prawego* / red. K. Wachowski. Wroclaw : Instytut Archeologii, 2005. S. 85–100.
[17] Jasiński K. Rodowód Piastów śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, głodowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy. Kraków : Avalon, 2007. 720 s.
[18] Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. *Biblioteka Genealogiczna* / pod red. M. Górnego. Poznań ; Wrocław : Wyd-wo Historyczne, 2002. T. 6. 348 s.
[19] Войтович Л. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Біла Церква : Видавець О. Пшонківський, 2006. 782 с.
[20] Волощук М. "Русь" в чешских землях (Богемия, Моравия, Силезия) XI–XIV вв.: избранные проблемы. *Rossica Antiqua : исследования и материалы*. Санкт-Петербург, 2014. Вып. 2. С. 3–43.
[21] Hech R. O Piastowskich tradycjach średniowiecznego Śląska. *Kwartalnik Historyczny*. 1977. № 84. Z. 1. S. 4–5.
[22] Semkowich A. Walka o monarcią 1288–1294. *Kwartalnik Historyczny.* 1891. № 5. S. 769.
[23] CDSil. T. 18. S. 151.

(видавці реґест вжили німецький термін "*Aussteller*")[24]. Припис про виконання ним нотаріальних обов'язків, втім, не позначав здобуття університетської освіти, про що можна лише здогадуватися з огляду на активне залучення Іоанна до діяльності канцелярії. У конкретному випадку він названий не юристом-нотаріусом, а чиновником, який записував усні розпорядження князівської адміністрації[25], тому тут, насамперед, ідеться про виконання ним писарської роботи. У грамоті від 9 жовтня 1320 р. до його функцій додана ще одна – князівського капелана[26].

Інші документи Генріха VI Доброго дублюють титули Іоанна *de Ladimiria*. Так, серед свідків грамот він постійно фігурує 12 березня, 8 травня (тут – Іоанн *von Ladimir*) та 26 липня 1321 р., 1323 р. ("domino Johanni cantore Opachiensi, dicto de Lodemaria, nostro cappellano")[27], 13 червня 1324 р., двічі між 29 вересня – 6 жовтня 1326 р.[28], між 21–28 січня 1328 р. (позначений як Іоанн *von Ladimir*)[29], та двічі як Іоанн de *Ladymyria* або ж *de Ladimiria* незадовго до смерті свого сюзерена – у травні – червні 1335 р.[30] Чоловік добре відомий з папських булл 26 жовтня 1322 р. (*Johannes dictus de Lademyr*), 29 жовтня 1325 р. (*Johannes dictus de Ladimiria*) та 3 листопада 1326 р. (*Johannes de Ladimiria*)[31].

Із остаточним включенням Вроцлава до складу Чеського королівства після смерті Генріха VI 24 листопада 1335 р. Іоанн усе ще присутній при дворі місцевого єпископа Нанкера. Його згадують 24 листопада 1337 р.[32] та 16 вересня 1338 р., натомість 4 лютого 1339 р.[33] він як капелан занотований серед свідків апеляції Німецького ордену до римського папи Бенедикта XII (між 1280/1285–1342). Каноніком вроцлавської церкви Іоанн постає 15 червня 1341 р., 16 вересня, 11-го та двічі 14 грудня 1342 р.[34] Серед користувачів церковних доходів (*praebenda*) *Johannes de Ladimiria* зафіксований впродовж 1335–1342 рр.[35] Останні згадки про нього датовані 21 листопада 1347 та 28 березня 1349 рр. У цей час він виконував обов'язки спершу віце-плебана, а згодом віце-архіпресвітера церкви Діви Марії у Кракові[36].

Terminus post quem 1349 р. нам нічого більше невідомо про цього чоловіка, що з огляду на тривалу кар'єру (повних 29 років) цілком нормально. Вочевидь церковний урядник невдовзі помер у віці, як ми припускаємо, між 50–60-ма роками. Окрім Вроцлава, у якому він прожив більшу частину свого життя, за листуванням з римським папою Іоанном XXII від 29 жовтня 1325 р. чітко нотується також якийсь зв'язок урядника із малопольським містом Опатувом (нині – Свєнтокшиське воєводство, Польща)[37], розташованим поблизу Сандомира, неподалік кордонів тогочасних володінь династії Романовичів, а також Ополє (тепер – однойменне місто Опольського воєводства, Польща) та Краків.

Безперечно, Іоанн впродовж свого тривалого проживання у Вроцлаві мусів знати чималу кількість купців, пов'язаних у першій половині XIV ст. з торгівлею на Русі, ушанованих відповідними предикатами *Ruthenus*, а то й безпосередньо – осіб руського походження, котрі обіймали впливові уряди в магістраті. До таких, зокрема впродовж 1315–1329 рр. належали лавники Матвій та Петро Руські (*Ruthenus*)[38], члени міської ради міста, звичайні міщани Герман,

[24] CDSil. T. 18. S. 157.
[25] Див.: Murphy J. Rhetoric in the Middle Ages: A History of rhetorical Theory from St. Augustine to the Renaissance. Los Angeles & London : University of California Press; Oxford University Press, 1981. P. 263–264.
[26] CDSil. T. 18. S. 166.
[27] CDB. T. 22. S. 30.
[28] CDSil. T. 18. S. 174–175, 178, 188, 249, 310. Також див.: CDSil. T. 5. S. 171, not. 1.
[29] CDSil. T. 22. S. 34.
[30] CDSil. T. 29. S. 49.
[31] MPV. T. 3. S. 224–225, 242. Див. також VMPL. T. 1. S. 226, а також реґест: CDSil. T. 18. S. 282.
[32] CDSil. T. 29. S. 187.
[33] CDM. P. 2. S. 236.
[34] CDSil. T. 30. S. 36, 172, 268, 285, 287–288.
[35] MPV. T. 1. S. 358.
[36] MPV. T. 2. S. 36, 45.
[37] MPV. T. 3. S. 242.
[38] CDSil / hrsg von H. Markgraf und O. Frenzel. Breslau : Josef Max & Komp., 1882. T. 11. S. 7–9; CDSil / hrsg. von C. Grünhagen und C. Wutke. Breslau : Josef Max & Comp., 1892. T. 16. S. 180, 280.

Альберт, Павло, Андрій, Генріх, Іоанн, Микола Руські та інші[39], біографії яких дослідив Ґерхард Пфайффер[40]. Здавалося б, гіпотетична спільність походження згаданих осіб із вроцлавським каноніком мала б десь відобразитися у прямий чи опосередкований спосіб, тим паче, що кількість джерельних свідчень про усіх чимала. Однак такої рефлексії нам віднайти не вдалося. Немало впродовж 1320–1349 рр. мешкало руських міщан у Кракові[41]. Однак і там за 1347–1349 рр. будь-яких відомостей про контакти з ними Іоанна *de Ladimiria* немає.

Освіта, статус, вплив при дворі, оточення.

Перелік майже двох десятків документів, свідком укладення яких, а часто й упорядником при Генріхові VI Доброму та його дружині Анні Ґабсбурґ (1280–1327)[42] був їхній особистий капелан Іоанн *de Lodemaria*, підтверджує належність того до найближчого оточення княжої родини. Йдеться про високоосвічену особу, обставини наближення котрої до двору вроцлавського двору залишаються загадковими. Звертає на себе увагу й примітка про посаду кантора, яку він займав, що на загал доповнювалася обов'язками князівського капелана. Залучення до проведення богослужінь церковних співців в XIV ст. однакового розповсюджене як у східній, так і у західній християнських традиціях[43]. Проте, на відміну від західних джерел, де згадки про кантрів трапляються регулярно[44], літописанню таких прикладів відомо небагато. Один із найхарактерніших – Митуса з Перемишля, схоплений десь влітку 1242 р. боярами князя Данила Романовича, начебто, за гордість та відмову служити йому[45].

Оточення Іоанна *de Ladimiria*, відоме за переліком користувачів доходів церкви Св. Хреста, чи на загал інших вроцлавських храмів, складалося вочевидь здебільшого з осіб сілезького (польського) походження. Однак до цього переліку, мабуть, могли входити також й чужинці з походження – не тільки умовні "поляки". Серед відомих *Iacobus de Posnania* (тепер – Познань Великопольського воєводства, Польща), *Stephanus de Wirbna* (тепер – радше село Вєжбно Олавського повіту Нижньосілезького воєводства, Польща), *Iohannes de Brunsberg* (можливо йдеться про місцевість неподалік Люнебурґа у Нижній Саксонії, Німеччина), *Albertus de Modlin* (відомо кілька сіл Модлін, серед іншого у Мазовецькому, Куявсько-Поморському та Поморському воєводствах), *Ottho de Dayn*, *Nicolaus de Koskirdorf* (тепер – село Хоцєбуж Ниського повіту Опольського воєводства, Польща), *Conradus de Vlog* та ін.[46] Однак наш скромний досвід вивчення біографій руських як вінценосних так і невінценосних поселенців у землях П'ястів підказує, про випадки посідання такими чужинцями-"схизматиками" високих чинів у латинському світі відомі. Серед найприкметніших – обіймання упродовж 1198–1201 рр. найстаршим сином сілезького князя Болеслава Високого (1127–1201) і його першої дружини – доньки чернігівського князя Всеволода Ольговича († 1146) Звенислави – Ярославом (між 1145–1146–1201) вроцлавського єпископства. Натомість краківським єпископом упродовж 1292/93–1295 рр.

---

[39] CDSil. T. 18, S. 77, 116, 125; CDSil. T. 22. S. 56, 96; CDSil. T. 29. S. 83–85, 101–102, 178; CDSil. T. 30. P. 1. S. 4, 6, 9, 11, 44. Див. також: Regesty śląskie : w 4 t. / opracowali K. Bobowski, J. Gilewska-Dubis, W. Korta, B. Turoń. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich ; PAN, 1975. T. 1 : 1343–1348. S. 55.

[40] Pfeiffer G. Op. cit. S. 48, 55, 77, 85, 88–89, 132, 171, 177, 179, 335.

[41] Див. наприклад: Kodeks dyplomatyczny Malopolski / ed. F. Piekosiński. Kraków : Nakładem Akademii umijetności Krakowskiej, 1876. T. 1 : (1178–1386). S. 213. (Nicolaus Ruthenus, consul Cracoviensis).

[42] Jasiński K. Op. cit. S. 171.

[43] Wolfram G. Der byzantinische Chor, wie er sich in den Typika des 10.–12. Jh. Darstellt. *International Musicological Society Study Group, Cantus Planus*. Budapest : Hungarian Academy of Sciences, 1993. P. 397–402.

[44] Цікаво, що у землях П'ястів крім Іоанна *de Ladimiria* ґнезненським кантором, ймовірно, руського походження був занотований наприкінці XIII – у першій третині XIV ст. якийсь *dominus Ywan* (Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski : w 11 t. (далі – KDW) / wydane staraniem Towarzystwa przyjacioł nauk poznańskiego. Poznań : Nakładem Biblioteki Kórnickiej PAN, 1878. T. 2 : 1288–1349. № 772, 1043, 1047, 1052, 1066, 1077).

[45] Chronica Galiciano-Voliniana (Chronica Romanoviciana) / ed. D. Dąbrowski, A. Jusupović. *Monumenta Poloniae Historica* (далі – MPH). Kraków – Warszawa : PWN ; PAU, 2017. Seria II. T. XVI. S. 256; Огляд літератури див.: Ясіновський Ю., Кіндратюк Б. Данило Романович і літописний Митуса. *Княжа доба: історія і культура*. Львів, 2008. Вип. 2. С. 158–166.

[46] MPV. T. 1. S. 357–358.

був Прокоп *ortus de Russia* (між 1245–1248 або 1248–1250–1295), на наш погляд – наймолодший син господаря Мачви і колишнього галицького князя Ростислава Михайловича († 1264) з чернігівської гілки Ольговичів та його дружини, доньки угорського короля Бели IV (1206–1270) – Анни (1226–1227–1271)[*]. Відтак, Іоанн *de Ladimiria* прибув до місць давно і достатньо пов'язаних з діяльністю русинів-владик, попри яких вочевидь траплялися й особи нижчого соціального статусу.

Знані й випадки найвищого церковного урядування вінценосними вихідцями з володінь Рюриковичів і в сусідньому Угорському королівстві[47]. За характерних обставин "католицьку" кар'єру могли зробити й не вінценосні переселенці[48]. Втім, не у кожному зі згаданих випадків часто укладених представниками латинського духівництва джерела нагадували читачеві про чужинське походження високих архієреїв та звичайних каноніків. Вочевидь, належне виховання і освіта, чесне служіння та особистий приклад не давали підстав для цього.

Між Генріхом VI та єпископом Нанкером.

Певні аргументи на користь походження Іоанна можна спробувати відшукати, вивчаючи "між рядками" його стосунки із найвищими представниками тогочасної світської і церковної знаті. Згідно з папським рішенням Іоанна XXII 26 жовтня 1322 р. та вочевидь не без згоди на те Генріха VI Іоанн *de Ladimiria* став каноніком соборної церкви Св. Хреста у Вроцлаві із відповідно зафіксованими церковними доходами ("… ipsum Johannem in possessionem huiusmodi canonicatus et praebendae induci faciant…")[49]. Зазвичай, такої честі набували найвідданіші князівські слуги та авторитетні в церковному середовищі особи. Не останню роль відігравав також міцний політичний вплив у Сілезії чеського короля Яна з династії Люксембургів (1296–1346) та прихильний до нього вроцлавський патриціат[50]. Своєю буллою від 28 листопада 1325 р. папа фактично підтвердив зміст попередньої від 26 жовтня 1322 р.[51] Попри відсутність будь-яких "етнічних" підказок про походження Іоанна у папських документах, конфліктна ситуація, що наступила на початку 30-х рр. XIV ст. у відносинах його сюзерена Генріха VI із вроцлавським єпископом Нанкером могла б суттєво прояснити ситуацію.

Прибуття колишнього краківського владики до Вроцлава 1327 р. припало на дуже складні як внутрішньоцерковні, так і політичні відносини у місті та краї, на тлі яких Нанкер намагався не допустити переходу Сілезії під владу Люксембургів. Прихильників ж останніх тут не бракувало, а авторитет короля Польщі Володислава Локетка (1260/1261–1333) був слабким, та й він сам не мав щодо Сілезії конкретної програми дій. Ситуація розвивалася не на користь новоприбулого клірика ще й тому, що в лютому 1327 р. Ян Люксембург удерся з військом до Сілезії, унаслідок чого князя Генріха VI, фактично, примусили заповісти свої володіння богемській короні[52]. Церковне визнання включення краю до складу володінь сусідньої династії відбулося за єпископату висвяченого в Авіньйоні, лояльного до німецької культури Пшеслава з Погожелі (1342–1376)[53].

---

[*] На превеликий жаль, досі не опубліковані матеріали Міжнародної конференції "*Polska, Ruś i Węgrzy X–XIV wieku w stosunkach międzynarodowych*", що 16–17 червня 2014 р. проходила в Інституті історії Польської академії наук у Варшаві, під час якої один із авторів статті (М. Волощук) виступив із темою "*Єпископ Кракова Procopius de Russia (1293–1295 рр.): етнічність та генеалогічна належність*".

[47] Волощук М. Католицькі єпископи з династії Рюриковичів XII–XIV ст. *Colloquia Russica*. Kraków, 2018. Series I, V. 8 : Religions and beliefs of Rus' (9th–16th centuries). Publication after 8rd International Conference, Lviv, 15–18th November 2017. S. 291–302.

[48] Його ж. "Русь" в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. С. 175–179.

[49] MPV. T. 3. S. 224.

[50] Kuchendorf C. Op. cit. S. 37–41.

[51] VMPL. T. 1. S. 226.

[52] Silnicki T. Dzieje i ustrój Kościoła katolickiego na Śląsku do końca w. XIV. Warszawa : Pax, 1953. S. 225–226.

[53] Kaczmarek M. Henryk z Wierzbna i Przecław z Pogorzeli – Biskupi ordynariusze czasu przełomu. *Ludzie Śląskiego kościoła katolickiego* / red. K. Matwijowski. Wrocław : Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych, 1992. S. 17–22.

На час приїзду до Вроцлава єпископ Нанкер силувався відстояти права папського легата Петра з Альверні у конфлікті з вроцлавською капітулою, котру підтримав князь Генріх VI. Владика збільшив кількість поляків серед місцевого духовенства, однак вони зрідка залишалися у Вроцлаві. У затяжній конфліктній ситуації Нанкер фактично зіткнувся із потужною опозицією, яку тривалий час очолював енергійний канонік, лідер католиків німецької орієнтації та прихильник Люксембурґів, суддя князя Генріха VI Миколай Банч († 1345)[54]. Вочевидь його погляди поділяв також Іоанн *de Ladimiria*, часто фігуруючи поруч з ним в актових документах[55]. Конфлікт мав чимало складових, зокрема проблему "*Денарія святого Петра*" (*Denarius Petri*) – щорічне обов'язкове стягнення на користь папи, від якого німецька громада міста і краю, як вона сама вважала, мала б бути звільнена. Однак, ще 1285 р. під тиском з Риму і Ґнєзна відстояти ситуацію не вдалося, що в роки урядування Іоанна *de Ladimiria* призвело до замаху на згаданого папського легата і єпископа Нанкера[56].

Вроцлавський владика, відтак, задля тиску на опонентів неодноразово відлучав місцевих світських і церковних урядників від Церкви. Для міста це не було дивиною, адже уся вроцлавська дієцезія перебувала під дією інтердикту ще впродовж 1319–1321 рр., Ґлоґув – 1332 р. і т. д.[57] Не залишилися осторонь і окремі особи, до прикладу, наш князівський капелан, ушанований особливою увагою владики в датованому 22 червня 1332 р. і адресованому папі "*Позбавленні церковних доходів через відлучення*" ("*Destitucio prebendati propter excommunicationem*")[58]. Закидаючи вроцлавському канонікові, якого називав *Io. de Ladmyr*, неправомірне користування церковними доходами, брехливі свідчення та ін., Нанкер за підтримки Любуського єпископа Стефана II (1326–1345) відлучив того від церкви та заборонив користування церковними бенефіціями[59].

Однак папа Іоанн XXII не підтримав вроцлавського єпископа, 18 березня 1333 р. підтвердивши своєю буллою канонікат і церковні доходи Іоанна *de Ladimiria*, про які йшлося в його документах 26 жовтня 1322 р. та 28 листопада 1325 р. За цих обставин, ми переконані, що якби Іоанн походив з Русі, то обов'язково заслужив, принаймні, короткої згадки про своє "схизматичне" минуле як у акті відлучення, так і "відповіді" на це понтифіка. Тим паче, що впродовж усього XIV ст. ставлення на Заході до русинів зберігало тенденцію до погіршення. Причинами цього були не тільки постійні напади із татарами на сусідні землі, а й загострення міжконфесійних відносин. Той же Іоанн XXII систематично отримував від польського короля та латинського духівництва супліки про перебіг русько-татарських відносин на початку 20-х рр. XIV ст., коли ординський престол посів Узбек (1313–1342)[60], русини все частіше прирівнювалися до невірних (*infideles*), поганих (*paganus*) або ворожих (*inimicos*) литовців чи татарів[61], а термін *scismaticus* все більше набував негативних конотацій[62]. Зрозуміло, що нерідко відповідне стереотипне уявлення про народи Сходу при папському дворі та у середовищі інших західних династій формувалося якраз завдяки кореспонденції польських та угорських королів, зацікавлених в укріпленні своїх впливів на теренах володінь Романовичів, котрі також нерідко потерпали від набігів кочівників[63].

---

[54] Silnicki T. Biskup Nanker. S. 75; Dola K. Dzieje kościoła na Śląsku. Opole : Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 1996. Cz. 1 : Średniowiecze. S. 68.
[55] CDSil. T. 18. S. 178; T. 30. P. 35–36.
[56] Silnicki T. Op. cit. S. 77, 89.
[57] Ibidem. S. 78, 96.
[58] CDSil. T. 5. S. 281–283.
[59] Ibid. S. 281.
[60] MPV. T. 1. S. 72–73.
[61] Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / studio et opera G. Fejer. Budae : Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1835. T. 8. V. 5. S. 68; Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae : in 7 bd. / hsgb V. Brandl. Brünn, 1864. Bd. 7 : 1334–1349. Abteilung 3. S. 889; KDW. T. 2. №№ 928, 1013, MPV. T. 2. S. 52–53, 64, 75.
[62] Vetera Monumenta historica Hungariam sacram Illustrantia / ed. A.Theiner. Romae : Typis Vaticanis, 1859. T. 1 (1216–1352). S. 554.
[63] Волощук М. М. Русско-венгерские отношения периода хана Узбека (1313–1342). *Золотоордынская цивилизация*. Казань, 2013. № 6. С. 61–70.

Ladimiria, Ladmyr, Lademyr, Ladmiria, Lodimiria, Ladimir.

При встановленні етнічного походження капелана Іоанна ключовою проблемою є постійно вживаний у декількох варіаціях його предикат – *de Ladimiria*, втім завжди (*sic*!) з використанням кореневої основи *Lad-* або *Lod-*, але аж ніяк не *Lud-* (див. далі). Упорядники регест та актів зі згадками чоловіка практично не мали сумнівів[64], що йдеться саме про волинський Володимир – одну із резиденцій династії Романовичів. При цьому у жодному випадку "сілезької" альтернативи ніхто не пропонував.

Зауважмо, що ні в Сілезії, ні по сусідству із нею схожого за звучанням міста чи села немає. Приведемо найприкметніші випадки. Наприклад, Любомеж (тепер – Львувецького повіту Нижньосілезького воєводства, Польща) має інше написання – *Loewenthal, Leovallensis*. Так само хоча й близька за звучанням, втім відмінна в деталях назва села Люджмєж (тепер – Новотарського повіту Малопольського воєводства, Польща), до 1224 р. взагалі відома як *Lubomirici* (*villa Lutronis*) і лише 1864 р. серед чималої кількості варіантів її назв (польської, моравської, німецької) трапляється щось схоже до *Ladimiria – Ludomerie*[65]. Загалом польські словники інших подібних найменувань насправді не знають[66]. До того ж, Іоанн, як виходець з *Ladimiria*, протягом майже трьох десятків років у джерелах фігурує відверто одиноко. Жодних інших осіб *de Ladimiria* нам невідомо. Так, це могло б пояснюватися периферійністю його "малої батьківщини", відсутністю інших відомих її мешканців серед "знаменитостей" джерел кінця XIII–XIV ст. Однак дивною у контексті розгляду сілезького коріння Іоанна така самотність, на наш погляд, виглядає не тільки через чудово збережений корпус місцевих джерел, не знищених так, як, до прикладу, у сусідніх землях Пястів. Там, ми переконані, мусіла б уціліти хоча б якась рефлексія до теми евентуального сілезького *Ladimiria*. Однак цього немає. Більше того, у випадку походження з котрогось сілезького села чи містечка дуже освічений Іоанн, як ми вважаємо, обов'язково б запропонував автентичніше окреслення, яке б симфонійніше звучало із, до прикладу, *villa Lutronis – Lubomirici* (*Leimerwitz, Leimerwiz, Ludomerie, Leitmeritz, Ludmerzic, Ludmierzyce, Ludmezyce*). Адже нерідко при укладенні актів він сам вписував власний предикат, а не той потрапляв до джерел за посередництвом інших осіб.

Це свідчить, радше, про нетутешнє для Вроцлава походження князівського капелана, а сам *Ladmyr* чи *Ladimiria* навряд чи можна асоціювати з якимось іншим містом, як наприклад галицький Львів із заснованим у XII ст. сілезьким містечком Львувек (латинською мовою – *Lemberg*, а у німецькій традиції – *Löwenberg* – тепер місто Львувек-Шльонський Нижньосілезького воєводства, Польща)[67].

Втім принциповою особливістю для руських поселенців, які опинялися на Заході, залишалося їхнє ідентифікування не за містами колишнього проживання, а земельно-узагальнююче – *Ruthenus, de Russiae* тощо[68]. Теоретично під таке окреслення нерідко могли попадати й німецькі, чеські, моравські, польські купці, що регулярно відвідували землі Рюриковичів у

---

[64] Див. наприклад: MPV. T. 2. S. 581. Якийсь сумнів в ідентифікації локоніма *Ladimiria* на Волині допускали Ірена Сулковська-Курашь і Станіслав Курашь, однак альтернативи не запропонували (CDM. T. 2. S. 236), що дивно з огляду на блискучий рівень фаховості сімейної пари.

[65] Походження назви села однозначно асоціюється із Любомиром, а не Володимиром, як у випадку *Ladimiria*. Навіть блискучий знавець сілезької топонімії Генрик Борек не пов'язував походження Іоанна із цим населеним пунктом. Див.: Borek H. Opolszczyzna w świetle nazw miejscowych. Opole : Nakład własny, 1972. S. 72; Idem. Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych. Opole : Instyrur Śląski w Opolu, 1988. S. 176, 296; Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska / pod red. St. Sochackiej. Opole : Państwowy Instytut Naukowy ; Instytut Śląski, 1994. T. 6. S. 31, 35.

[66] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / wyd. pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880–1914. T. 5. S. 61, 221.

[67] Наприклад, див.: CDS, t. 18, p. 12, 56, 205–206, 261.

[68] Це добре видно, зокрема, на прикладі ідентифікованих руськими поселенців в Угорському королівстві (Волощук М. "Русь" в Угорському королівстві. – С. 142–209). Абсолютно аналогічними є їхні ідентифікації в інших країнах Європи, зокрема, землях П'ястів, Пшемислідів тощо, про що йшлося вище.

торгівельних та інших цілях*. Однак простежити різницю між русинами і не-русинами, ідентифікованими *Ruthenus* насправді непросто. Застосування щодо не-русинів окреслення *dictus*[69] може бути слабким аргументом, як бачимо у випадку вроцлавського капелана, до якого папа звертався *Iohanni dicto de Lademyr*[70] (можливо цей випадок є якраз додатковим доказом його волинського коріння). За весь період активних контактів мешканців володінь Рюриковичів із латинським світом невідомо жодного випадку ідентифікації переселенця за містом його попереднього проживання. Тобто, якби Іоанн був русином, його мали б занотувати *de Russia* чи *Ruthenus* (може, *dictus Ruthenus*), але аж ніяк не *de Ladimiria*.

Натомість саме поняття *Ladimiria* в історичних джерелах та науковій літературі, як ми вже вище доводили, не кореспондується з жодним, крім волинського Володимира, містом, містечком чи селом[71]. Відтак можна зі 100% впевненістю стверджувати, що вроцлавський капелан Іоанн таки пов'язував своє походження з однією із резиденцій Романовичів. Однак за відсутності інформації про батьків Іоанна важко змоделювати час і місце його появи на світ, релігійний світогляд, оточення тощо. Із високою вірогідністю це була родина адептів латинського обряду. Інакше важко пояснити відсутність впродовж 1320–1349 рр. будь-яких рефлексій щодо "схизматичного" минулого високого церковного урядника.

Волинський слід у біографії Іоанна *de Ladimiria* певним чином підсилюється й загальновідомим толерантним ставленням Романовичів до західної християнської Церкви, тісними матримоніальними зв'язками із сусідніми династіями тощо. Зокрема, князь Лев Данилович (1225–1228–1301), як відомо, одружився з угорською принцесою Констанцією († бл. 1287/1288)[72]. Згідно з новішою традицією, вона протегувала ченцям-домініканцям в землях чоловіка, хоча писемні докази цього досі дискусійні[73]. Завдяки теплим відносинам зі своєю, виданою заміж за краківсько-сандомирського князя Болеслава V Сором'язливого (1226–1279), сестрою Кінґою, до "*Житія*" останньої навіть потрапили свідчення про дива, які вчиняла Констанція у Львові[74]. У Старому Сончі (тепер – Малопольське воєводство, Польща), до речі, 1302 р. померла їхня з князем Левом донька Святослава – сестра-клариска місцевого монастиря[75].

Водночас, Володимир у латиномовних джерелах фігурує як одне з міст, де католики почували себе впевнено. Зокрема, київський єпископ Генріх у грамоті 1327 р. підкреслював його зв'язок з Любуським єпископством та згадував про могили ієрархів-попередників, що знаходяться "[...] у межах малої Галатії, що Руссю зветься, в області саме Лодомерії [...]"[76]. Напевно, це пов'язувалося й зі значною кількістю вихідців із німецьких земель, котрі там проживали ще з часів Данила Романовича[77]. Той, зокрема, свідомо закликав прихожан німців до

---

* Такі випадки мусіли траплятися, як бачимо на прикладі згаданого між 1344–1363 рр., а також 20 листопада 1354 р. краківського міщанина і купця Іоанна Татарина (MPV. T. 2. S. 72, 454). Здається, йдеться про краківського торгівця, що регулярно торгував в татарами, ніж про кочівника, що оселився у Кракові.

[69] Волощук М. "Русь" в Угорському королівстві. С. 210–251.

[70] MPV. T. 3. S. 224.

[71] Див. зокрема: Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть: Дослідження. Тексти. Львів : Наукове Товариство імені Шевченка, 2004. С. 1230 : Географічний покажчик.

[72] Dąbrowski D. Op. cit. S. 114.

[73] Огляд історіографії див.: Чорний М. Вибрані праці. Львів : ПП Ліана-М, 2014. С. 57.

[74] Vita et Miracula Sanctae Kyngae ducissae Cracoviensis / ed. W. Kętrzyński. *MPH*. Lwów : w komisie Księgarni Gubrynowicz i Schmidt, 1884. T. 4. S. 684.

[75] Rocznik Traski / oprac. A. Bielowski. *MPH*. Lwów : Nakładem własnym, 1872. T. 2. S. 853. Також див.: Войтович Л. Назв. праця. С. 506.

[76] "[...] in partibus minoris Galathe, que Ruscia nuncupatur, in loco videlicet Flandemiria [...]", VMPL. T. 1. S. 295.

[77] Див.: Pritsak O. Die Rus'-Deutshen Beziehungen zwischen den 9. und 14. Jahrhunderten, *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць*. Львів, 1998. Вип. 5 : ПРОΣΦΩΝΗΜΑ. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. С. 517–533.

своєї нової столиці – міста Холм[78]. Поступово формувалася німецька громада й у Володимирі, серед поважних представників якої 1268 р. згаданий в літописі Маркольт німчин[79]. Інший приклад – перелік людей різних етносів міста, які сумували за померлим князем Володимиром Васильковичем (1249–1288)[80]. За віком, до речі, Іоанн *de Ladimiria* міг бути й одним із свідків панахиди або ж народитися незадовго після неї. Вже тоді мабуть склалися підстави оформлення за німецькими взірцями самоврядування, на чолі якого в одній з уцілілих грамот м. Штральзунд (тепер – адміністративний центр району Передня Померанія – Рюґен федеральної землі Мекленбурґ – Передня Померанія, Німеччина) від 3 травня 1324 р., занотовані "consules ac universitas civitatis Ladimirensis"[81]. Громада мусіла бути чисельною, що відображено фактами активної торгівлі з різними європейськими містами[82].

Отже, суперечностей на конфесійному ґрунті наприкінці XIII ст. між елітами мешканців міст у королівстві Русі не існувало. Це сприяло не тільки активним міждинастичним зв'язкам, а й інтеграції місцевих еліт у латинський освітній і культурний простір.

Чому *Johannes de Ladimiria*, а не *Johannes de Russia*?

Свідчення джерел та логіка їхньої верифікації підтверджує, що Іоанн *de Ladimiria* походив з адептів латинського обряду, можливо німців, бо про громади сілезьких чи польських купців у місті нам, на жаль, невідомо. Можна зрозуміти й чому він не підписувався як Іоанн *de Russia*, натомість, вживав притаманне для батьківщини його батьків формулювання *de Ladimiria*. Середовище, у якому він, припускаємо, виріс, та точно сформувався, слабо піддалося асиміляції. При цьому не виключаємо, що і його батьки могли бути родом з Володимира або ж прибули сюди з Сілезії, не обов'язково будучи сілезцями за походженням. Володимирська ж німецька громада зберегла власну самодостатність, а відтак – традиції самоідентифікації. Тому народжена тут особа, чи така, що тривалий час мешкала, після зміни місця проживання, вважала за доцільне зберегти характерний для німецької громади Володимира спосіб окреслення. Мабуть Іоанн *de Ladimiria* був не поодиноким прикладом цього, втім, єдиним з досі відомих, адже корпус міських грамот вкрай мізерний, щоб зробити ґрунтовніший висновок. З огляду на потужну репрезентацію руських купців у Вроцлаві та німецьких (і не тільки) містян волинського Володимира XIV ст. не виглядає дивним ні протегування вроцлавськими німцями чеського політичного впливу[83], ні появи в оточенні місцевого князя довіреної особи з Русі, німця (сілезця, поляка?) за походженням, якщо батьки цієї особи раніше могли мешкати у найбільшому місті Сілезії.

Висновки

Отже, біографічні відомості про Іоана *de Ladimiria* доволі скупі, однак розлогіші порівняно з іншими вихідцями з Русі у країнах Європи. Відомо, що він був писарем і капеланом сілезького володаря Генріха VI та його дружини Анни Ґабсбурґ, при дворі яких постає з 1320 р. До 1335 р. залишався надійним союзником свого сюзерена, з 1322 р. користуючись з його підтримки бенефіціями церкви Св. Хреста і Варфоломія, отриманими від папи Іоанна XXII. Попри жорстке протистояння з краківським та вроцлавським єпископом Нанкером Іоанн не втратив авторитет при папському дворі. Однак останні роки свого життя все ж провів за межами Вроцлава, виконуючи обов'язки віце-плебана, а згодом віце-архіпресвітера церкви Діви Марії у Кракові. Востаннє він згадується в джерелах від 28 березня 1349 р.

Окрім характерного предиката *de Ladimiria* жоден інший факт не засвідчує його зв'язку із землями династії Романовичів чи окреслених руськими містян Вроцлава і Кракова. Тривале

[78] Chronica Galiciano-Voliniana. S. 397.
[79] Ibid. S. 466–467.
[80] Ibid. S. 605.
[81] Грушевський М. С. Лист Володимирської громади з 1324 р. (Факсиміле листа й печатки), *Грушевський М. С. Твори : у 50 т.* / редкол. : П. Сохань (голов. ред.), І. Гирич та ін. Львів : Світ. 2007. Т. 8. С. 359; Купчинський О. Назв. праця. С. 165.
[82] Див. зокрема: Купчинський О. Назв. праця. С. 152, 158.
[83] Rüther A. Region und Identität. Schlesien und das Reich im späten Mittelalter. Köln ; Weimar ; Wien : Böhlau Verlag, 2014. S. 77–78, 93–94.

існування німецької громади міста Володимира, її активні всебічні торговельні зв'язки, на загал німецьке оточення Іоанна у Вроцлаві, традиції ідентифікації за містами дочасного проживання, характерні для вихідці з німецьких земель, підтримка капеланом пронімецької політики свого сілезького сюзерена та, відповідно, безпринципний жорсткий конфлікт із пропольським єпископом, в цілому, свідчать про його щонайменше неруське коріння. Це, вочевидь, була людина Латинського конфесійного середовища, що народилася або тривалий час мешкала у Володимирі, з невідомих нам причин покинувши його *terminus ante quem* 1320 р. Маючи відповідну освіту, висвячення, авторитет, Іоанн *de Ladimiria* зумів зробити непогану кар'єру за складних міждинастичних зв'язків Пястів з Люксембурґами та подальшим включенням Сілезії до складу *Regnum Bohemiae*.

JOHANN DE LADIMIRIA:
THE PROBLEM OF ETHNIC ORIGIN OF THE CHAPLAIN OF THE SILESIAN DUKE HENRY VI THE GOOD

Myroslav VOLOSHCHUK
State Higher Educational Institution
"Vasyl' Stefanyk Precarpathian National University",
Centrum Studiorum Mediaevalium,
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Illia PARSHYN
Ivan Franko National University of Lviv,
Department of History of Middle Ages and Byzantine Studies,
1, Universytetska Str., Lviv 79000, Ukraine
e-mail:iparshyn@yahoo.com

Summary

The article deals with the biography of Johann de Ladimiria, who became a chaplain, a notary, a cantor and a personal confessor of Henry VI the Good, duke of Wroclaw, and his wife Anna of Austria. It is concluded, that Johann (terminus post quem 1320 – terminus ante quem 1349) was a member of catholic community of Volodymyr in Volhynia and, probably, was a descendant of German settlers of the city. The analysis of the historical sources (especially, the so-called Galician-Volhynian Chronicle – The Chronicle of Romanovychs) showed an active trade and political contacts of Volodymyr, a capital of Romanovychs, with various European lands. Because of residence in Volodymyr, Johann marked himself as de Ladimiria after his relocating to the land of Piast dynasty. It was a certain sign of children's and youthful sentiments for a "small homeland".

In our opinion, Johann's self-identification does not demonstrates his ethnical origins, but reflected to his Vohynian past. His predicate has the same spelling as other Silesian settlements, for example, Lyuboměž or Ljudměj, but it does not correlate with them. Johann during his ministry belonged to the sympathizers of the German Wroclaw clergy (which probably was due to his origin). He was not afraid of the church seclusion and entered into an open conflict with the Polish bishopric, headed by Nanker, which may further indicate his ethnic roots. It is known, that Johann worked in Opatów, Opole, Wrocław and Kraków. He lived for the longest time in the capital of Silesia, remaining deeply loyal to the local prince Henry VI the Good and his family until the death of the overlord in 1335. The last years of his life Johann de Ladimiria spent in Kraków, where he, probably, died.

His birth in Rus' (the state of Romanovych dynasty, the Kingdom of Rus') has not affected the place at the court of Silesian Piasts during his ministry. On our opinion, it could not have happened at all. In general, the cases of embracing higher ecclesiastical governments in the Latin world by the Rurikids occurred at least from the 12th century. In particular, orthodox princesses married to the Polish dukes, gave birth to children, which sometimes received church governments or became monks at local monasteries. But ordinary people, who did not belong to the ruling dynasty in Rus', could make a spiritual career in the West too. One of them was Johann de Ladimiria, who, paradoxically, during his stay in Wrocław or Kraków had no contacts with another identified burghers from Rus'.

Keywords: *Johann de Ladimiria, Henry VI the Good, pope Johan XXII, bishop Nanker, Piast dynasty, Luxembourg dynasty, Wrocław, burghers, German community.*

REFERENCES

Acta Clementis VI. pontificis Romani 1342–1352 / opera L. Klicman. Pragae : Typis Gregerianis, 1903. 957 s. [in Latin].

Borek H. Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych. Opole : Instyrur Śląski w Opolu, 1988. 367 s. [in Polish].

Borek H. Opolszczyzna w świetle nazw miejscowych. Opole : Nakład własny, 1972. 211 s. [in Polish].

Buśko C., Goliński M., Kaczmarek M., Ziątkowski L. Historia Wrocławia : w 3 t. Wrocław : Wyd-wo Dolnośląskie, 2001. T. 1 : Od pradziejów do końca czasów habsburskich. 320 s. [in Polish].

Codex diplomaticus Brandenburgensis / ed. A. F. Riedel. Berlin : F. H. Morin Verlag, 1862. T. 22. 508 s. [in Latin].

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae : in 7 bd. / hsgb V. Brandl. Brünn, 1864. Bd. 7 : 1334–1349. Abteilung 3. 304 s. [in Latin].

Codex diplomaticus Masoviae novus : in 3 t. / ed. I. Sułkowska-Kuraś et St. Kuraś. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Zakład narodowy imienia Ossolińskich ; PAN, 1989. P. 2 : (1248–1355). 413 s. [in Latin].

Codex diplomaticus Silesiae / ed. W. Wattenbach. Breslau : Jozef Max & Komp., 1862. T. 5. 342 s. [in Latin].

Codex diplomaticus Silesiae / hrsg von H. Markgraf und O. Frenzel. Breslau : Josef Max & Komp., 1882. T. 11. 256 s. [in Latin].

Codex diplomaticus Silesiae / hrsg von C. Grünhagen und C. Wutke. Breslau : Josef Max & Comp., 1892. T. 16. 359 s. [in Latin].

Codex diplomaticus Silesiae / hrsg von Vereine für Geschichte und Alterthum Schlesiens. Breslau : E. Morgensterns Buchhandlung (E. Wohlfahrt), 1898. T. 18. 391 s. [in Latin].

Codex diplomaticus Silesiae / hrsg von C. Grünhagen und K. Wutke. Breslau : E. Wohlfath's Buchhandlung, 1903. T. 22. 281 s. [in Latin].

Codex diplomaticus Silesiae / hrsg von K. Wudke. Breslau : Im Kommissionsverlag von Ferdinand Hirt, 1923. T. 29. 255 s. [in Latin].

Codex diplomaticus Silesiae / hrsg von K. Wudke und E. Randt. Breslau : Im Kommissionsverlag von Ferdinand Hirt, 1930. T. 30. 106 s. [in Latin].

Chornyi M. Vybrani pratsi. Lviv : PP Liana-M, 2014. 276 s. [in Ukrainian].

Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / studio et opera G. Fejer. Budae : Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1835. T. 8. V. 5. 319 s. [in Latin].

Chronica Galiciano-Voliniana (Chronica Romanoviciana) / ed. D. Dąbrowski, A. Jusupović. *Monumenta Poloniae Historica*. Kraków ; Warszawa : PWN ; PAU, 2017. Seria II. T. XVI. 709 s. [in Old-Ukrainian].

Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. *Biblioteka Genealogiczna* / pod red. M. Górnego. Poznań ; Wrocław : Wyd-wo Historyczne, 2002. T. 6. 348 s. [in Polish].

Dmitriieva R. P. Skazaniie o kniaziakh vladimirskikh. Moskva ; Leningrad : AN SSSR, 1955. 215 s. [in Russian].

Dola K. Dzieje kościoła na Śląsku. Opole : Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 1996. Cz. 1 : Średniowiecze. 220 s. [in Polish].

Hech R. O Piastowskich tradycjach średniowiecznego Śląska. *Kwartalnik Historyczny*. 1977. № 84. Z. 1. S. 3–22. [in Polish].

Hrushevskyi M. Lyst Volodymyrskoi hromady z 1324 r. (Faksimile lysta i pechatky). *Hrushevskyi M. S. Tvory :* u 50 t. / redkol.: P. Sokhan (golov. red.), I. Gyrych ta in. Lviv : Svit. 2007. T. 8. S. 357–360. [in Ukrainian].

Jasiński K. Rodowód Piastów śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, głodowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświeńcimscy. Kraków : Avalon, 2007. 720 s. [in Polish].

Kaczmarek M. Henryk z Wierzbna i Przecław z Pogorzeli – Biskupi ordynariusze czasu przełomu. *Ludzie Śląskiego kościoła katolickiego* / red. K. Matwijowski. Wrocław : Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych, 1992. S. 17–22. [in Polish].

Kaczmarek R. Kolegiata Krzyża Świętego we Wrocławiu jako fundacja Henryka IV Probusa. Impuls i następstwa – świadectwa ikonograficzne. *Śląsk w czasach Henryka IV Prawego* / red. K. Wachowski. Wroclaw : Instytut Archeologii, 2005. S. 85–100. [in Polish].

Kodeks dyplomatyczny Malopolski : w 3 t. / ed. F. Piekosiński. Kraków : Nakładem Akademii umijetności Krakowskiej, 1876. T. 1 : (1178–1386). 547 s. [in Latin].

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski : w 11 t. / wydane staraniem Towarzystwa przyjacioł nauk poznańskiego. Poznań : Nakładem Biblioteki Kórnickiej PAN, 1878. T. 2 : 1288–1349. 629 s. [in Latin].

Konczewska M., Piekalski J. Problem lokalizacji średniowiecznej osady Walonów we Wrocławiu w świetle ostatnich badań archeologicznych. *Śląskie sprawozdania archeologiczne*. 2008. T. 50. S. 241–258. [in Polish].

Kuchendorf C. Das Breslauer Kreuzstift in seiner persönlichen Zusammensetzung von den Gründung (1238) bis 1456. Breslau : Franke, 1937. 148 s. [in German].

Kupchynskyy O. Akty i dokumenty Halytsko-Volhynskogo kniazivstva XIII – pershoi polovyny XIV stolit' : Doslidzhennia. Teksty. Lviv : Naukove Tovarystvo imeni Shevchenka, 2004. 1280 s. [in Ukrainian].

Lurye Y. S. Literatura XVI v. *Istoriya russkoi literatury X–XVII vv. : uchebnoie posobiie dlia studentov pedagogicheskikh institutov* / pod red. D. S. Likhacheva. Moskva : Prosveshcheniie, 1979. S. 253–290. [in Russian].

Menzel Josef J. Heinrich VI. *Neue Deutsche Biographie*. Berlin : Duncker & Humblot, 1969. Bd. 8. S. 397–398. [in German].

Monumenta Poloniae Vaticana / ed. J. Ptaśnik. Cracoviae : Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1913. T. 1. V. 1 : Acta camerae Apostolicae 1207–1344. 502 s. [in Latin].

Monumenta Poloniae Vaticana / ed. J. Ptaśnik. Cracoviae : Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1913. T. 2. V. 2 : Acta camerae Apostolicae 1344–1374. 585 s. [in Latin].

Monumenta Poloniae Vaticana / ed. J. Ptaśnik. Cracoviae : Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1913. T. 3 : (1202–1366). 572 s. [in Latin].

Murphy J. Rhetoric in the Middle Ages: A History of rhetorical Theory from St. Augustine to the Renaissance. Los Angeles & London : University of California Press ; Oxford University Press, 1981. 411 p. [in English].

Myśliński K. Dzieje kariery politycznej w średniowiecznej Polsce. Dymitr z Goraja (1340–1400). Lublin : Wyd-wo Lubelskie, 1981. 284 s. [in Polish].

Nold P. Pope John XXII and his Franciscan Cardinal: Bertrand de la Tour and the Apostolic Poverty Controversy. New York : Clarendon Press / Oxford University Press, 2003. 212 p. [in English].

Okraszewska I. Agafia (1191/1196–1247), księżna mazowiecka, krakowska i łęczycka. *Niebem i sercem okryta. Studia historyczne dedykowane dr. Jolancie Malinowskiej* / red. M. Malinowski. Toruń : Wyd-wo Adam Marszałek, 2002. S. 67–78. [in Polish].

Pakulski J. Zaginiona pieczęć księżnej mazowieckiej Perejasławy z 1276 r. a trzynastowieczne Sigilla księżnych Polski dzielnicowej. *Nihil superfluum esse. Studium z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesor Jadwidze Krzyżanowskiej* / pod red. J. Strzelczyka i J. Dobosza. Poznań : Instytut Historii UAM, 2000. S. 247–262. [in Polish].

Pchelov E. V. Pol'skaia kniaginia Maria Dobronega Vladimirovna. *Vostochnaia Yevropa v drevnosti i srednevekovie. Drevniaia Rus v sisteme etnopoliticheskikh i kulturnyh sviazei. Chteniia pamyati chlena-korrespondenta AN SSSR Vladimira Terentievicha Pashuto, Moskva, 18–20 aprelia 1994 g. : tezisy dokladov*. Moskva, 1994. S. 32–33. [in Russian].

Pfeiffer G. Das Breslauer Patriziat im Mittelalter. Breslau: Tremendt & Granier, 1929. 411 s. [in German].

Pritsak O. Die Rus'-Deutshen Beziehungen zwischen den 9. und 14. Jahrhunderten. *Ukrayina : kulturna spadshchyna, natsdional'na svidomist', derzhavnist'. Zbirnyk naukovych prac'*. Lviv, 1998. Vyp. 5 : ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ. Istorychni ta filologichni rozvidky, prysvyacheni 60-ricchu akademika Yaroslava Isayevycha. S. 517–533. [in Ukrainian].

Regesty śląskie : w 4 t. / opracowali K. Bobowski, J. Gilewska-Dubis, W. Korta, B. Turoń. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich ; PAN, 1975. T. 1 : 1343–1348. 359 s. [in Polish].

Rocznik Traski / oprac. A. Bielowski. *MPH*. Lwów : Nakładem własnym, 1872. T. 2. S. 826–861. [in Latin].

Rüther A. Region und Identität. Schlesien und das Reich im späten Mittelalter. Köln ; Weimar ; Wien: Böhlau Verlag, 2014. 346 p. [in German].

Semkowich A. Walka o monarcią 1288–1294. *Kwartalnik Historyczny*. 1891. № 5. S. 1–52. [in Polish].

Silnicki T. Biskup Nankier. Warszawa : Pax, 1953. 131 s. [in Polish].

Silnicki T. Dzieje i ustrój Kościoła katolickiego na Śląsku do końca w. XIV. Warszawa : Pax, 1953. 408 s. [in Polish].

Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska / pod red. St. Sochackiej. Opole : Państwowy Instytut Naukowy ; Instytut Śląski, 1994. T. 6. 146 s. [in Polish].

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / wyd. pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880–1914. T. 5. 960 s. [in Polish].

Vetera Monumenta historica Hungariam sacram Illustrantia / ed. A. Theiner. Romae : Typis Vaticanis, 1859. T. 1 : (1216–1352). 837 s. [in Latin].

Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia / ed. A. Theiner. Romae, 1860. T. 1. 788 s. [in Latin].

Vita et Miracula Sanctae Kyngae ducissae Cracoviensis / ed. W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica*. Lwów : w komisie Księgarni Gubrynowicz i Schmidt, 1884. T. 4. S. 622–744. [in Latin].

Voitovych L. Kniazha doba na Rusi: portrety elity. Bila Tserkva : Vzdavets O. Pshonkivskyi, 2006. 782 s. [in Ukrainian].

Voloshchuk M. Katolytski yepyskopy z dynastii Rusykovychiv XII–XIV ст. *Colloquia Russica*. Kraków, 2018. Series I. V. 8 : Religions and beliefs of Rus' (9th–16th centuries). Publication after 8rd International Conference, Lviv, 15–18th November 2017. S. 291–302. [in Ukrainian].

Voloshchuk M. Russko-vengerskiie otnosheniia perioda khana Uzbeka (1313–1342). *Zolotoordynskaia tsivilizacia*. Kazan, 2013. № 6. S. 61–70. [in Russian].

Voloshchuk M. "Rus'" v Uhorskomu korolivstvi (XI – druha polovyna XIV st.): suspilno-politychna rol', maynovi stosunky, migracii. Ivano-Frankivsk : Lilea-NV, 2014. 496 s. [in Ukrainian].

Voloshchuk M. "Rus'" v cheshskikh zemliach (Bohemia, Moravia, Silesia) XI–XIV vv.: izbrannyie problemy. *Rossica Antiqua: issledovaniia i materialy*. Sankt-Peterburg, 2014. Vyp. 2. S. 3–43. [in Russian].

Wolfram G. Der byzantinische Chor, wie er sich in den Typika des 10–12. Jh. Darstellt. *International Musicological Society Study Group, Cantus Planus*. Budapest : Hungarian Academy of Sciences, 1993. P. 397–402. [in German].

Yasinovskyi Y., Kindratiuk B. Danylo Romanovych i litopysnyi Mytusa. *Kniazha doba: istoriia i kultura*. Lviv, 2008. Vyp. 2. S. 158–166. [in Ukrainian].

Zabłocki W. Grzymysława Ingwarówna, księżna krakowsko-sandomierska. Kraków : Universitas, 2012. 181 s. [in Polish].

Надійшла до 5 09 2018 р.